

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовao Комисију:</p> <p>Комисију је именovalo Наставно-научно веће Филолошког факултета на седници од 27. априла 2016. године.</p> <p>2. Састав Комисије:</p> <p>Ментор: проф. др Зона Мркаљ, ванредни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Српска књижевност, Методика наставе књижевности и српског језика Датум избора у звање: 21. 6. 2011.</p> <p>Проф. др Љиљана Бајић, редовни професор, Филолошки факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Српска књижевност, Методика наставе књижевности и српског језика Датум избора у звање: 15. 7. 2009.</p> <p>Проф. др Зорица Цветановић, ванредни професор, Учитељски факултет Универзитета у Београду Ужа научна област: Методика наставе српског језика и књижевности Датум избора у звање: 7.10.2014.</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Оливера Растко Крупeж</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 10. 7. 1960, Косовска Митровица, Република Србија</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: 4. 2. 2011, Филозовски факултет Универзитета у Источном Сарајеву Анализа лектире у наставним програмима за више разреде основне школе</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Наука о књижевности</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
<p>Корпус српске књижевности у образовном и васпитном процесу: интерпретативна парадигма у настави</p>

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација мр Оливере Крупеж обухвата 558 (без уводних 9 страница које нису нумерисане) компјутерски штампаних страница, а подељена је на следећа поглавља: 0. Увод (3–10); 1. Корпус књижевних дела у наставним програмима за основну и све типове средњих школа (11–214); 2. Појам интерпретативне парадигме (215–381); 3. Различити приступи тумачењу књижевноуметничког текста (382–530); 4. Закључак (531–540); 5. Литература (541–557).

Списак литературе садржи 208 библиографских јединица, затим: 23 уџбеника за 5. разред, 9 читанки за 6. разред, 10 читанки за 7. разред, 7 читанки за 8. разред, 8 уџбеника за 1. разред средње школе и 4 читанке за 4. разред, 36 наслова из осталих извора, као и списак правилника и електронских извора. У дисертацији се налазе: 44 табеле, 17 прилога и 10 слика.

У дисертацији се говори о проучавању књижевности у условима активне наставне праксе. У првом њеном делу тежиште је стављено на питање корпуса српске књижевности у образовном и васпитном процесу, могућности за његово уобличавање према наставним потребама и утемељивање свести о његовом значају за постизање образовних и васпитних циљева, достизање стандарда постигнућа из предмета Српски језик и књижевност и стицање међупредметних компетенција.

У **првом поглављу** говори се о идеолошким компонентама наставних програма, школским и књижевним канонима. Садржај школске лектире сагледан је као програмски сегмент који поседује потенцијале за упознавање историјског времена и очување националних интереса и највише утиче на формирање националног културног обрасца. Корпус српске књижевности у наставним програмима за основну и све типове средњих школа може да утиче на чување националног идентитета, културне, друштвене, моралне и духовне баштине, посебно у доба глобализације у којем снажни утицаји различитих култура представљају опасност за очување идентитета „малих” народа и одрицање од сопствене традиције.

Књижевни канон није сагледан као скуп естетичких, естетских, уметничких, књижевних, културалних, етичких или друштвених норми, него као друштвено и политичко питање у контексту друштвене ангажованости књижевности и друштвене функције школе. Постојање канонског избора дела од посебног је значаја за оживљавање књижевноисторијске предметности (света књижевног дела), за успешну реализацију актуелног програмског садржаја наставног предмета и за национално васпитање. Самим тим, улога заснивања канона српске књижевности у функцији је остваривања циљева и задатака програма образовања, посебно у домену развијања свести о државној и националној припадности, неговању српске традиције и културе као и за стицање језичке, уметничке и културне писмености неопходне за живот у савременом друштву. Питање корпуса националне књижевности и његове интерпретације у настави треба посматрати и са позиције меметике која се бави проучавањем еволуције културе преко мема – јединица културне трансмисије. Посматрано из позиција ове нове научне дисциплине, наставни планови и програми, као и уџбеници препуни су менталних вируса који се преносе ученицима и који могу да утичу на промену културног обрасца.

У поглављу о канону поменуте су поједине студије у којима су изложени погледи на њен развој и понуђени својеврсни одговори на питање шта је српска књижевност. Корпус националне књижевности није формиран и то се питање периодично актуелизује, без видних наговештаја да ће се решити у догледно време. Како се питање књижевног корпуса српске књижевности у овој тези односи првенствено на школску лектуру, размотрен је његов садржај и удео у програмима за Српски језик у основној школи и Српски језик и књижевност у средњим школама. У периоду од 2002. до 2015. године, корекције у садржају и обиму школске лектире извршене су у наставним програмима за основну школу, док су интервенције у оквиру средњошколске лектире незнатне с обзиром на то да је реформисање наставних планова и програма тренутно у застоју. Број наслова у основној школи удвостручен је једним бројем нових дела или аутора, избором научнопопуларних и информативних текстова и насловима из актуелних програма за средњу школу па се, према мишљењу кандидаткиње, могу очекивати знатније промене приликом реформисања средњошколске лектире.

Упоредна анализа претходних и нових садржаја из области Књижевност потврђује да су нека дела ауторске књижевности својим дуготрајним присуством стекла канонско обележје, док су дела народне књижевности програмска константа само до првог разреда средње школе. Народна књижевност има неспорну сазнајну, естетску, васпитну и практичну улогу јер преноси знања и искуства, етичке принципе,

вредносне ставове и пожељне моделе понашања којима на свим образовним нивоима утиче на препознавање моралних вредности, стицање врлина и позитивних навика код ученика. Оливера Крупеш посебно истиче да присуство националне симболике, произашле из прочишћеног народног искуства, у ауторским делима из лектире за све разреде основне и средње школе, као и многоструке тематске и мотивске везе, указују на потребу да се дела народне књижевности проучавају до краја средње школе.

Она запажа и да ће, све док се не историзује и критички не систематизује богата књижевна продукција с краја XX и с почетка XXI века, многа естетски и поетички релевантна дела остати ван корпуса школске лектире.

Осврт на књижевно дело као полазиште у настави указао је на присуство комплексних програмских садржаја и високих очекивања чиме се може довести у опасност основна функција књижевног дела: естетски доживљај, утицај на духовни развој личности и формирање његовог културног профила. У овом поглављу такође је показано на који начин уметничке и информативне вредности појединих текстова омогућавају повезивање са одговарајућим садржајима из граматике, правописа, језичке културе и других предметних области.

Краћи увид у измене циљева и задатака образовања у настави српског језика и књижевности у друштвеним контекстима показује да су у највећој мери редуковани управо национално оријентисани циљеви што није случај у европским образовним моделима у којима је однос националног и глобалног избалансиран. У оквиру разматрања наставних циљева и задатака истакнута је улога и значај погодне тематике за остваривање васпитне компоненте у настави књижевности као и улога и значај одабраног круга аутора и дела за стицање језичке, уметничке и функционалне писмености неопходне за живот у савременом друштву. Увид у избор одломака и методичку апаратуру читанки за основну и средњу школу показује да се дела могу различито вредносно интерпретирати што указује на неопходност да се васпитна усмереност наставних, посебно књижевних садржаја, експлицитно истакне у методичким и методолошким упутствима о начину реализације програма.

Постојећи школски канон у овом раду је процењен и са аспекта потенцијала за остваривање образовних циљева и задатака, посебно у домену развијања свести о државној и националној припадности, неговању српске традиције и културе, али и потенцијала одабраних књижевних дела за естетско васпитање ученика и развијање критичког и апстрактног мишљења.

Кандидаткиња је истакла да приликом конституисања садржаја програма из књижевности није пожељно ослањати се на критеријум заступљености одређеног броја лирских, епских и драмских дела у односу на њихову тематску сродност. Такође, ради подстицања читалачких навика и развоја читалачких компетенција ученика, неопходно је вратити корпусе целовитих дела који сачињавају домаћу лектуру. Резултати истраживања о заступљености одломака или целина репрезентативних дела српске књижевности у наставним програмима за српски језик и књижевност у основној и средњој школи указују на потребу да комисије које ће састављати будуће корпусе књижевних и некњижевних текстова са великом пажњом врше одабир примарне и секундарне литературе и репрезентативних одломака од чијег садржаја у великој мери зависи и интерпретативни приступ, као и реализација приоритетних наставних циљева и задатака.

Сачињени су прегледи целокупног садржаја наставних предмета Српски језик и Српски језик и књижевност који сведоче о позиционираниости књижевних дела у програмима за основну и средње школе. Садржај лектире: обавезне, изборне и одабране из корпуса научнопопуларних и информативних текстова показује најпре завидан обим у односу на укупан фонд часова, а потом и захтевност у односу на узраст, језичке и рецептивне могућности младих читалаца.

Пошто су у оквиру започетих реформских захвата континуирано вршене измене и допуне наставних циљева и задатака, формулисани исходи, а потом и образовни стандарди за крај свих образовних циклуса, закључно са артикулацијом међупредметних компетенција које ученик треба да стекне у образовном и васпитном процесу, на крају првог поглавља сагледана је адекватност одабране наставне грађе са аспекта њених потенцијала да испуни сва постављена очекивања. Компаративна анализа садржаја актуелног документа о стандардима за српски језик са документима о стандардима постигнућа за енглески, немачки и словеначки језик показује да наш документ о стандардима не укључује књижевни канон који је интегрална компонента осталих модела. Увид у документе о стандардима постигнућа европских земаља потврђује да су у њима јасно истакнути национални садржаји што представља подстицај да се репрезентативна дела српске књижевности укључе у документ о стандардима и непосредно повежу са осталим програмским садржајима и наставним циљевима и задацима.

У другом делу дисертације тумаче се појмови интерпретације и парадигме, наводе се тешкоће у успостављању интерпретативног обрасца и критички осврт на моделе у млађим разредима. Како књижевност има истакнуту друштвену функцију, тако је и улога интерпретативне парадигме у наставном процесу вишеструка: она треба да омогући остваривање бројних циљева и задатака наставе српског језика и књижевности, да омогући усвајање језичких, књижевнотеоријских и функционалних појмова као и да допринесе развоју говорних и писаних изражајних могућности ученика. Поред тих наставних циљева, има задатак да омогући осветљавање књижевноуметничког дела као јединствене и свеобухватне целине и сагледавање његове вредности и значаја у контексту националне и светске књижевности. Највреднија уметничка дела која припадају националном корпусу у извесној мери одражавају субјективни свет аутора и време у ком су настала, богата су идејно и језички, те стога изискују детаљно и сврсисходно проучавање. Такође, за креирање наставне интерпретације која доприноси остваривању естетског доживљаја ученика при читању и тумачењу књижевног текста у актуелном програмском обиму, потребно је обезбедити квалитетан одломак. На појединим примерима показано је како поједина књижевноуметничка дела могу бити недовољно или погрешно схваћена уколико су из њих истргнути сегменти који су уметнички, педагошки, морално или идејно најзначајнији.

У трећем делу дисертације говори се о потреби за заснивањем наставне интерпретације на плурализму метода, са посебним акцентом на обликовању интерпретативне парадигме која укључује интердисциплинарни приступ у обради књижевне, али и остале наставне грађе у оквиру самог предмета или међу предметима у наставним плановима за одређене разреде. Уметнички потенцијали књижевности омогућавају остваривање снажних ефеката у развоју ученичке културе изражавања и опште културе у целини, а да ли ће се такви ефекти и остварити, зависи од начина на који се настава изводи. Представљена су методичка полазишта, приступи и стратегије које доприносе подстицању развоја интелектуалних капацитета, знања и стваралачке продукције ученика у настави.

Проблемско-стваралачки приступ доприноси развијању стваралачког и аргументативног мишљења, запажања, закључивања и самосталног процењивања вредности уметничког дела. Рад на истраживачким задацима доприноси стицању и развијању самосталности, истрајности, усвајању нових знања на активан начин. Интерпретативни приступ песни *Вече* утемељен је на проблематици жанра, с обзиром да се ово дело проучава у основној школи када се стичу темељна знања о жанровским обележјима, поред свих других књижевноуметничких обележја и естетских вредности. Однос доживљајног и теоријског приступа у тумачењу представљен је на примеру одломка из романа *Сеобе* који је интерпретиран у интердисциплинарном контексту.

Циљеви и задаци савремене школе условљавају иновативни приступ у организацији наставе, избор наставних метода и поступака, односно успостављање укупне наставне технологије која се прилагођава измењеним улогама ученика и наставника. Наставници се не могу ослонити на један проверени метод нити ограничити оквирима постављених наставних модела – због непрекидних промена у начину рецепције и разумевања дела у новим друштвеним околностима, упућени су на трагање за новим методичким приступима и примену различитих поступака који доприносе бољем разумевању уметничких дела.

У дисертацији су на конкретним примерима показани поједини методички оквири и стратегије планирања испољене у припремању и извођењу наставе, као и значај заснивања модула који обједињују адекватан избор програмских садржаја и наставних метода. Представљањем могућности за прилагођавање тематских области узрасту ученика и наставном програму за одређени разред основне школе, у дисертацији је истакнут фактор планирања који се издваја као врхунски критеријум за реализацију наставних садржаја. Планирање је у основи повезивања књижевних дела у тематске и мотивске оквири који доприносе организовању интердисциплинарне наставе. У поглављу које се бави сагледавањем потенцијала актуелног корпуса српске књижевности у школским лектирама за основне и средње школе као полазишта за остваривања интердисциплинарности, размотрен је однос традиционалног приступа у планирању наставе и њеног актуелизовања у контексту савремених тенденција. Такође, приказане су активности којима се ученици подстичу на истраживачки, креативан и стваралачки приступ настави књижевности.

Посебно поглавље бави се потенцијалима наставних, али и школских програма у којима је представљен садржај свих предмета, за повезивање наставних садржаја унутар предмета и међу предметима који доприноси трајности знања ученика, али и њиховом активном и креативном учешћу у наставном процесу.

Због ширине теме и обима дисертације, наведен је преглед заједничких или сродних тема које могу послужити за успостављање међупредметних корелација у једном програму за основну школу и приказане су неке могућности за повезивање наставе српског језика и књижевности са верском наставом (*Пилипенда, Немушти језик, Први пут с оцем на јутрење*) и историјом (*Чаране краља Петра*).

Остваривање интердисциплинарности у настави темељи се на успешно осмишљеној садржајној и временској распоређености наставног градива, али постојећи избор дела и одломака из лектире указује на релативно скромне могућности за успостављање корелативних веза с обзиром на недовољну тематску усклађеност садржаја наставних предмета, а посебно временску неусаглашеност у оквиру школског програма. Мултидисциплинарни приступ у настави књижевности изискује редуковање некњижевних наставних садржаја и другачију организацију наставних околности, а посебно радикалне измене у избору, редоследу и обиму наставне грађе свих предмета из наставног плана за одређени разред.

Наставна пракса тежи ка стварању нових интерпретативних образаца који су условљени значајним променама друштвених околности, измењеном улогом ученика у наставном процесу, променом рецепцијских способности ученика у традиционалној настави. Тенденције ка осавремењавању наставе довеле су до појаве да се интерпретација дела назива „пројектом”, „презентацијом”, да се изводи према „сценарију”, са подељеним „улогама у тиму”. Иако постоје дилеме у вези са ослањањем наставе књижевности и језика на рачунарску технологију, која нема могућности да делује сугестивно и подстицајно и да оствари комуникацију са учеником као наставник, у наставу, према мишљењу Оливере Крупез, треба уводити и разне медије у оној мери у којој се ученик не удаљава од суштине литературе и њене основне релације: књижевно дело – читалац. Примарно је да ученик има субјективни доживљај дела и да препозна естетске и етичке вредности које ће да пренесе у свој унутрашњи свет и угради у свој вредносни систем. Кандидаткиња затим истиче да несврхисходно повезивање уметничких мотива са географским, историјским, биолошким и другим појмовима може да скрене пажњу са књижевног дела као једне оригиналне и вредне духовне творевине која треба да преноси управо духовну енергију, а не да служи као извор фактографских сазнања. С друге стране, успостављање успешних корелативних односа доприноси ситуирању дела у одређени простор и време и омогућује остваривање додатних наставних циљева који се односе на упознавање српске традиције и културе, али и разумевање природе, друштва и света у којем живе.

Решавање питања садржаја корпуса српске књижевности од великог је значаја за утемељивање полазишта за интердисциплинарну наставу у којој би се интегрисањем тематски сродних садржаја омогућило успешно коришћење свих потенцијала предвиђене наставне грађе и допринело стицању трајних знања и вештина као и развијању предметних и међупредметних компетенција ученика. Поменуте су могућности за иновативне приступе појединим темама који се ослањају на повезивање садржаја из српског језика и књижевности, верске наставе, историје, ликовне и музичке културе, али и математике и других предмета, што ће бити предмет мог даљег истраживачког рада.

У дисертацији је такође дат увид у методичке приступе у уџбеницима из којих се може сагледати у којој су мери уџбеници довољан и поуздан извор информација за ученике, али и за наставнике, што је у вези са наставниковим способностима да превазиђе недостатке и ограничења уџбеничке апаратуре. Компаративни приступ у сагледавању квалитета актуелних уџбеника доприноси њиховом унапређењу и представља подстицај за даља истраживања на том плану.

Успешна реализација интердисциплинарног модела наставе у највећој мери зависи од способности наставника за тематско планирање и успостављање интерпретативних образаца који су засновани на поузданим методичким критеријумима, али су истовремено отворени за иновативне методе и приступе у настави. Компетенције наставника који су у позицији да подстичу ученике на усвајање одабраних научних и културних чињеница и вредносних ставова нису биле предмет ове тезе, али су се наметнули као тема будућих истраживања у домену испитивања могућности за креирање модула и за доношење системских решења у конституисању школских програма којима би се пружиле шире могућности за реализацију интердисциплинарне наставе.

У **Закључку** кандидаткиња успешно резимира резултате својих истраживања.

У првом делу докторске тезе **1. Корпус књижевних дела у наставним програмима за основну и све типове средњих школа**, кандидаткиња истиче да су, у аутоматизованом процесу маргинализације српске културне традиције, програми и стандарди за српски језик и књижевност испуњени великим бројем чињеница и информација, студиозним проучавањем науке о језику и теорије књижевности, допуњени једним бројем неуметничких текстова и усмерени ка задацима који проверавају функционалну писменост. Под геслом осавремењавања, односно изједначавања са образовном праксом европских земаља начињени су модели курикулума из којих је изостављен знатан део садржаја који се односи на националну припадност и вредновање традиције. Увидом у наставне програме и документе о стандардима других држава Европе, евидентно је да то није важећи образац и да се управо националној књижевности и култури оставља највише простора. За доказивање ове тврдње сликовито могу да послуже стандарди за енглески језик као матерњи у којима је, као неодвојиви део, имплементиран канон енглеских писаца и дела, за разлику од стандарда за српски језик и књижевност у којима није посебно истакнут српски књижевни канон (поглавље 1.1). Питањем канона, ауторка се бави и у оквиру потпоглавља Попис лектуре као школски канон (1.1.1). Она наводи да се корпус дела за школску лектуру конституише ради образовања и васпитања младих нараштаја и стога поред уметничке компоненте треба да поседује изражене етичке, естетичке, традицијске и духовне вредности. Алтиеријево схватање канона као идеолошке заставе одређене друштвене заједнице или Блумово разумевање канона као уметности сећања, потврђују значајну друштвену улогу канона и додатно проблематизује питање успостављања школских канона. У потпоглављу 1.2.2. Оливера Крупез успешно шире разматра питање канона српске књижевности, дајући одговарајуће примере из релевантне литературе и наставне праксе. У поглављу 1.2.3. Књижевно дело као полазиште у реализацији програма, докторанткиња потцртава да у настави српског језика и књижевности текст представља предмет изучавања и сазнавања, али је истовремено и примарни извор информација. Књижевнонаучни, књижевнотеоријски, критички и уџбенички текстови могу да послуже, као модели употребе језика, за уочавање језичких појава и законитости, али такође представљају подстицај да се књижевни текстови доживљавају и тумаче као уметничке творевине. Она доказује да, у односу на примарни уметнички текст, остали облици линеарних и нелинеарних текстова који су у служби остваривања функција књижевног текста, представљају секундарне текстове који су подређени тумачењу књижевноуметничког дела. Уметничке и информативне вредности појединих текстова омогућавају повезивање са одговарајућим садржајима из граматике, правописа, језичке културе и других области. У даљем току докторске тезе, кандидаткиња истиче и бираним примерима поткрепљује узимање књижевноуметничког текста као полазишта при обради наставних јединица из граматике, правописа и ортоепије. Колегиница Крупез истанчано и педантно анализира наставне програме за српски језик и књижевност, указује на извесне недоумице, нелогичности и недостатке и та питања решава поузданим предлозима (поглавље 1.4.1. Измене у наставним поглављима – друштвени контекст).

Овде посебно истичемо сегмент поглавља **2. Појам интерпретативне парадигме**, где Оливера Крупез наводи да се у истраживању на подручју друштвених наука полази се од две научне парадигме: парадигме разумевања и парадигме тумачења. Истраживачка парадигма у педагогији и у дидактици „представља посебну методолошку логику – посебан образац, пут којим се истражују педагошке појаве, односи се на дефинисање научноистраживачког проблема, организацију истраживања, систематизацију и категоризацију научних резултата, а самим тим и на формулацију научних појмова, теорија и закона” (Лакета, Василијевић 2006: 44). У дисертацији се проучавају одлике ове парадигме као оквира за методичку теорију и истраживања, са посебним освртом на однос теорије и праксе. Основни појмови у интерпретативној парадигми су *значење*, *акција* и *интерпретација*, а основна поставка да је друштвена стварност (дакле предмет друштвених наука) битно другачије природе од физичке стварности (предмета природних наука), те да стога метод проучавања и објашњења у ове две групе наука мора бити фундаментално различит (в. Спасојевић 2010).

Кандидаткиња истиче да је задатак друштвених наука у интерпретативној парадигми управо тај да открије матрицу значења на основу којих чланови једне заједнице конструишу и одржавају дати социјални поредак или социјалну реалност (Кар, Кемис 1986). Феноменолошки (и интерпретативни) приступ проблематизује универзалистичке концепције о томе шта је сазнање, рационалност, образовање,

детињство и сл. што се може постићи компаративном историјском или савременом анализом значења које ти појмови имају за различите групе људи, различите културе и у различитим историјским периодима.

У овом делу дисертације наводе се и тешкоће у успостављању интерпретативног обрасца и даје се критички осврт на моделе у млађим разредима.

Проблематизујући одређене наставне ситуације, наставна поступања и тумачења, докторанткиња истиче да је међу понуђеним наставним интерпретацијама неопходно препознати оне које су применљиве у пракси, које подстичу стваралачко мишљење ученика, интеракцију са делом, отварање нових прилаза кроз истраживачке делатности ученика које доприносе функционалности и трајности стечених знања и одабрати она тумачења којима се не изневерава право значење књижевног дела. У складу са тим, она тврди да није могуће успоставити универзални образац или канон тумачења применљив у интерпретацији свих књижевних дела јер свако од њих понаособ садржи нешто само њему својствено што га чини вредном уметничком творевином. У дидактици је било више различитих мишљења о погодности појединих метода у настави, али је изостало издвајање једног универзалног метода, применљивог у свим областима и подједнако ефикасног за излагање различитих наставних садржаја. Садржај у највећој мери одређује метод која представља начин излагања, односно смишљен и плански поступак којим се остварује одређена замисао. Текст метод је приоритетан у настави књижевности, мада нису искључени ни сви остали који се могу примењивати подједнако у приступу природним и друштвеним наукама, односно предметним садржајима из домена различитих научних дисциплина. О проблематици успостављања модела (обрасца) интерпретације, кандидаткиња суверено образлаже своје ставове у поглављу 2.1.4.

Велика вредност ове докторске тезе огледа се и у моделовању наставних интерпретација, које представљају практичне примере сложене и слојевите примене у раду на часовима књижевности: *Чича Јордан* Стевана Сремца, примери из народне епске поезије, *Аска и вук* Иве Андрића; наставна интерпретација књижевног лика Кањоша Мацедоновића Стјепана Митрова Љубише; Ћопићева *Баица сљезове боје*, Кочићев *Јазавац пред судом...* где Оливера Крупез успешно показује спрегу деловања интеграционих чинилаца интерпретације књижевноуметничког текста и њихово појединачно активирање у датим контекстима.

У трећем делу доктората, под називом **Различити приступи тумачењу књижевноуметничког текста** кандидаткиња наводи различите системе и методе активне/интерактивне наставе, истиче значај наставне интерпретације засноване на плурализму метода, ослањајући се на своју богату наставну праксу, дајући конкретне примере наставног рада и ученичких постигнућа и резултате успостављања проблемског приступа тумачењу књижевноуметничког дела (песма *Вече* Ђуре Јакшића), као и компаративних анализа. Однос доживљајног и теоријског приступа у тумачењу одабраних дела српске књижевности на примеру проучавања романа *Сеобе* детаљно је размотрен у потпоглављу 3.1.2. Посебно занимљив део ове докторске тезе представља поглавље 3.2, под називом *Корпус српске књижевности као полазиште за интердисциплинарну наставу*. Овде посебно указујемо на Табелу 36: *Напоредни приказ градива из историје и дела која имају историјску тематику* и корелацију са верском наставом (поглавље 3.3.), где се као разрађени наставни пример наводи дело *Пилипенда* Симе Матавуља. Интердисциплинарни приступ делу са ратном тематиком (поглавље) завршава се сувереном интерпретацијом романа Милована Витезовића *Чаране краља Петра*, са препоруком да се ово вредно дело нашег савременика уведе у школске програме.

Представљањем могућности за прилагођавање тематских области узрасту ученика и наставном програму за одређени разред основне школе, у дисертацији је истакнут и фактор планирања који се издваја као врхунски критеријум за реализацију наставних садржаја. Планирање је у основи повезивања књижевних дела у тематске и мотивске оквире који доприносе организовању интердисциплинарне наставе.

У дисертацији је такође дат увид у методичке приступе у уџбеницима из којих се може сагледати у којој су мери уџбеници довољан и поуздан извор информација за ученике, али и за наставнике, што је у вези са наставниковим способностима да превазиђе недостатке и ограничења уџбеничке апаратуре. Кандидаткиња истиче да компаративни приступ у сагледавању квалитета актуелних уџбеника доприноси

њиховом унапређењу и представља подстицај за даља истраживања на том плану.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Крупеж, О. (2012). Лексичка структура поетског текста као основа наставне интерпретације на примеру епске народне песме *Женидба Душанова*, Радови Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву, бр. XIV/1 (627–648), Источно Сарајево: Филозофски факултет.
2. Крупеж, О. (2012). Заједно до боље школе, сарадња библиотекара и наставника српског језика, Просветни преглед, април 2012.
3. Крупеж, О, Лукић, Б. (2012). Речник мање познатих и непознатих речи и појмова из дела народне књижевности у програму за основну школу, Школска библиотека и креативни тим, електронски зборник радова са Смотри стваралаштва школских библиотекара одржаних 2010–2012. године, (48–59), Београд: Друштво школских библиотекара Србије.
4. Крупеж, О. (2012). Интерактивни приступ у обради одломка *Потера за пејзажима* из есеја Пеђе Милосављевића, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXIX/3–4, (3–24).
5. Крупеж, О. (2013) Угледни часови у функцији истраживања и коришћења васпитних потенцијала српских народних приповедака на примеру бајке *Златна јабука и девет пауница*, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXX/1, (27–44).
6. Крупеж, О. (2013). Корелација као сегмент оперативних планова, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXX/3–4, (54–63).
7. Крупеж, О. (2013). Методички приступ песми *Светли гробови* у читанкама за осми разред, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXX/5, (25–35).
8. Крупеж, О. (2013). Нормирање базичних знања, умећа и резултата учења, Наука и савремени универзитет 3, Књига сажетака, (226–227), Ниш: Универзитет у Нишу.
9. Крупеж, О. (2013). Лексичка структура приповетке *Поход на Мјесец* Бранка Ћопића у светлу језичких могућности садашњих читалаца, *Од науке до наставе*, тематски зборник радова, (168–181), Ниш: Универзитет у Нишу, Филозофски факултет.
10. Крупеж, О. (2014). Методичка апаратура уџбеника као полазиште за наставну интерпретацију Петраркиног LXI сонета, *Школски час српског језика и књижевности*, бр. XXX/2, (3–13).
11. Крупеж, О. (2014). Песма нас је одржала – њојзи хвала! *Књижевност и језик*, бр. LXI/3–4, (385–399).
12. Крупеж, О. (2014). Лексичка структура Глишићеве приповетке *Прва бразда* у контексту језичких могућности ученика, књига резимеа са 18. конгреса Савеза славистичких друштава Србије.
13. Крупеж, О. (2015). Именски предикат као језичка и стилска појава – компаративни приступ у уџбеницима за основну школу, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXXI/1, (3–21).
14. Крупеж, О. (2016). Методички приступи шаљивој народној причи *Еро с онога свијета* у читанкама и приручницима за основну школу, Школски час српског језика и књижевности, бр. XXXII/2.

Предато у штампу:

Крупеж, О. (2014). Свевремене идеје Јана Коменског о образовању и васпитању, X симпозијум са међународним учешћем „Васпитач у 21. веку”, Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

Крупеж, О. (2016). О постанку првог словенског писма у уџбеницима и приручницима за основну и средњу школу, Часопис „Учење и настава”. Београд : KLETT друштво за развој образовања.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У својој докторској тези мр Оливера Крупеж је дошла до значајних закључака и доказала хипотезе које су постављене на почетку истраживања. Одабрана дела из корпуса српске књижевности поседују потенцијал за остваривање свих наставних циљева и задатака програма образовања, посебно у домену развијања свести о државној и националној припадности, неговању српске традиције и културе, као што могу да представљају и полазиште за стицање језичке, уметничке и културне писмености неопходне за живот у савременом друштву. Усаглашавањем образовних стандарда и наставних планова и програма може се значајно допринети квалитету наставног процеса.

Општи закључци у раду су:

1) постојање канонског избора аутора и дела од посебног је значаја за оживљавање књижевноисторијских садржаја, узетих као полазиште или основица за грађење света књижевног дела, што омогућује успешну реализацију циљева актуелног програмског садржаја наставног предмета Српски језик;

2) српски језик (и књижевност) као базични предмет својим садржајем омогућава реализацију приоритетних образовних и васпитних циљева наставе међу којима су чување културне баштине и националног идентитета;

3) компаративна анализа докумената о стандардима постигнућа за матерњи језик из више европских земаља доказује потребу да се успостави канон српске књижевности;

4) конциповање интерпретативне парадигме заснива се на познатим начинима тумачења (интерпретације) књижевних дела у настави и на њиховој наградњи;

5) процес глобализације и усклађивања са европским моделима не треба разумети као удаљавање или одрицање од сопствене културе;

6) избор дела српске књижевности из програма за основну и средњу школу, избор приступа и укључивање методолошког и методичког плурализма у тумачењу, омогућује обликовање постављања темеља за културни развој личности;

7) откривање и проширивање могућности за заснивање интердисциплинарног приступа у планирању и извођењу наставе књижевности на нивоу Школског програма неопходно је схватити као развојну делатност;

8) српска књижевност треба да добије више простора у настави српског језика и књижевности елиминацијом сувишних и општеинформативних програмских садржаја;

9) даље реформисање наставних програма важно је усмерити према стварању предуслова за успостављање успешне и континуиране корелације између књижевности, историје, ликовне културе, музичке културе и веронауке у наставном проучавању српског књижевног наслеђа.

Садржај школске лектире сагледан је као програмски сегмент који поседује потенцијале за упознавање историјског времена и очување националних интереса и највише утиче на формирање националног културног обрасца.

Књижевни канон није сагледан само као скуп естетичких, естетских, уметничких, књижевних, културалних, етичких или друштвених норми него и као друштвено и политичко питање у контексту друштвене ангажованости књижевности и друштвене функције школе.

Сачињени су прегледи целокупног садржаја наставних предмета Српски језик и Српски језик и књижевност који сведоче о позиционираности књижевних дела у програмима за основну и средње школе. Садржај лектире: обавезне, изборне и одабране из корпуса научнопопуларних и информативних текстова показује најпре завидан обим у односу на укупан фонд часова, а потом и захтевност у односу на узраст, језичке и рецептивне могућности младих читалаца.

Поред интерпретативних модела из методичке литературе представљени су примери школских интерпретација у којима се полази се структуралних елемената текста, али и вантекстовних чињеница које су некада неопходне за мотивацију и за потпуни естетски доживљај ученика. Понуђене су наставне интерпретације у којима доминира питање тематике и мотива (*Чича Јордан*), књижевни лик (*Кањош Мацедоновић*), плуралитет идеја (*Аска и вук*), језик (*Башта сљезове боје*), лексички, књижевнотеоријски и

функционални појмови (*Јазавац пред судом*).

Српски језик и књижевност као базични предмет који садржи корпус репрезентативних књижевних дела у највећој мери омогућава остваривање приоритетних образовних и васпитних циљева наставе и доприноси изградњи личног, културног и националног идентитета и очувању традиционалног српског културног обрасца заснованог на богатој традицији великих европских народа и сопственој оригиналној и вредној културној баштини.

Однос према обиму и садржају програма темељи се на искуствима из наставне праксе и на резултатима истраживања у време актуелизације проблема квантитета и квалитета програма за српски језик и књижевност. Примери наставних интерпретација, осврти и прикази доказују потребу не само за формирањем канона српске књижевности него и за његовом имплементацијом у наставне програме, документе о стандардима ученичких постигнућа и у остала подзаконска акта која регулишу питања образовно-васпитног процеса. На темељу донетих закључака могуће је заузети став према састављању наставних програма за српски језик на свим образовним нивоима и њиховој реализацији у складу са важним етичким и нормативним димензијама јер школе имају пресудни утицај у репродуковању културе, али и у њеној еволуцији што је од изразите важности када су у питању национални образовни циљеви и задаци.

Да напредовање у оквиру научне области Методика наставе књижевности и српског језика утиче на обликовање интерпретативне парадигме, такође је један од значајних закључака овог рада, као и тежња ка успостављању интердисциплинарног приступа у обради књижевне, али и остале наставне грађе у оквиру самог предмета и међу предметима у наставним плановима за одређене разреде.

Како се у раду улога интерпретативне парадигме у настави српског језика и књижевности проучавала на корпусу одабраних дела српске књижевности која се налазе у актуелним наставним програмима за основну и средњу школу, кандидаткиња је истакла да резултати анализа и истраживања указују на ограничења која је наметнуо одабрани корпус и на потребу да се обнови аутономија српске културе ради остваривања приоритетних образовних и васпитних циљева. Српска књижевност / књижевност на српском језику садржи универзалне и свевремене вредности, утемељене у наставне циљеве, те им и надаље треба дати довољно простора.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је резултате свог истраживања протумачила на релевантан и убедљив начин, прегледним и јасним научним стилем, који читаоцу омогућава систематичан увид у проблематику овог научног рада. Промишљеним и теоријски чврсто утемељеним методима примењеним у истраживању, Оливера Крупез је дошла до низа иновативних увида у сложену тему **Корпус српске књижевности у образовном и васпитном процесу: интерпретативна парадигма у настави**, пропраћених угледним примерима из личне наставне праксе, као и до поузданих закључака који проширују досадашња сазнања о овој проблематици у Методичи наставе српског језика и књижевности.

IX ПРЕДЛОГ

С обзиром на то да је реч о опсежном и детаљном истраживању, чији су резултати вредни и за науку о књижевности, и за методичку наставу књижевности и наставну праксу, са задовољством препоручујемо Већу да овај рад прихвати као докторску дисертацију, а кандидаткињу позове на усмену одбрану пред овом комисијом.

Комисија

Проф. др Зона Мркаљ, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Проф. др Љиљана Бајић, редовни професор
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Проф. др Зорица Цветановић, ванредни професор
Учитељски факултет Универзитета у Београду
